

ISSN (E): 2181-4570

Mavzu: Innovatsion ta'lim texnologiyalarining turlari, nazariy asoslari va ulardan geografiya o'quv mashg'ulotida foydalanish masalalari.

Muhammadova Marjona Sodiq qizi Buxoro davlat universiteti 2- kurs magistranti

Abbasova Gulnoza Baxshilloyevna Buxoro tuman 6-maktab oliy toifali katta o'qituvchi

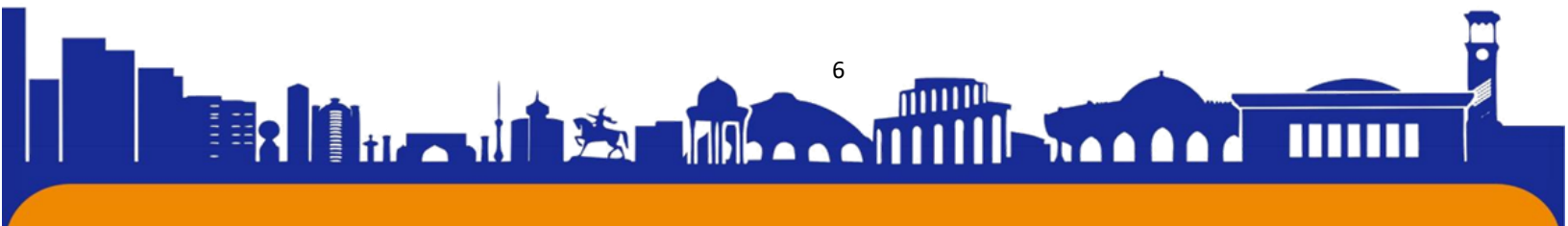
Annotatsiya: Innovatsion ta'lim texnologiyaning turlari va ulardan geografiya fanlarida foydalanish xususida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, novatsiya, innovator, innovatsion ta'lim, ta'lim innovatsiyalari

Lug'aviy jihatdan "Innovatsiya" tushunchasi ingliz tilidan tarjima qilinganda ("innovation") "yangilik kiritish" degan ma'noni anglatadi. "Innovatsiya" tushunchasi mazmunan aniq holatni ifodalaydi. Innovatsiya – muayyan tizimning ichki tuzilishini o'zgartirishga qaratilgan faoliyatdir.

"O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi"da ko'rsatilishicha, innovatsiya quyidagicha mazmun va tushunchalarga ega: "Innovatsiya (ingl. "innovations" – kiritilgan yangilik, ixtiro) – 1) texnika va texnologiya avlodlarini almashtirishni ta'minlash uchun iqtisodiyotga sarflangan mablag'lar; 2) ilmiy-texnika yutuqlari va ilg'or tajribalarga asoslangan texnika, texnologiya, boshqarish va mehnatni tashkil etish kabi sohalardagi yangiliklar, shuningdek, ularning turli sohalarda va faoliyat doiralarida qo'llanishi"¹.

A.I.Prigojinning fikriga ko'ra, innovatsiya maqsadga muvofiq ravishda muayyan ijtimoiy birlik – tashkilot, aholi, jamiyat, guruhga nisbatan munosabatga yangicha yondashish, bu munosabatni bir qadar turg'un elementlar bilan boyitib borish tushunilishi lozim. Bu o'rinda anglanadiki, muallifning qarashlari bevosita ijtimoiy munosabatlar, ularga nisbatan innovatsion yondashish mohiyatini ifodalaydi. Shundan kelib chiqqan holda har bir shaxs fuqaro, mutaxassis, rahbar, xodim, qolaversa, turli

ijtimoiy munosabatlar jarayonining ishtirokchisi sifatida o'ziga xos innovator faoliyatni tashkil etadi.

Amerikalik psixolog E.Rodjers o'z tadqiqotlarida innovatsion xarakterga ega ijtimoiy munosabatlarning ijtimoiy-psixologik jihatlari, ijtimoiy munosabatlarga yangilik kiritish, bu jarayonda ishtirok etuvchi shaxslarning toifalari, ularning yangilikka bo'lgan munosabatlari, yangilikni qabul qilish, mohiyatini anglashga bo'lgan tayyorlik darajasi hamda muayyan shaxslar toifalari o'rtasidagi innovatsion xarakterga ega ijtimoiy munosabatlarning tasnifi masalalarini o'rgangan.

Innovatsion ta'lim (ingl. "innovatsion" – yangilik kiritish, ixtiro) – ta'lim oluvchida yangi g'oya, me'yor, qoidalarni yaratish, o'zga shaxslar tomonidan yaratilgan ilg'or g'oyalarni, me'yor, qoidalarni tabiiy qabul qilishga oid sifatlar, malakalarni shakllantirish imkoniyatini yaratadigan ta'limdir.

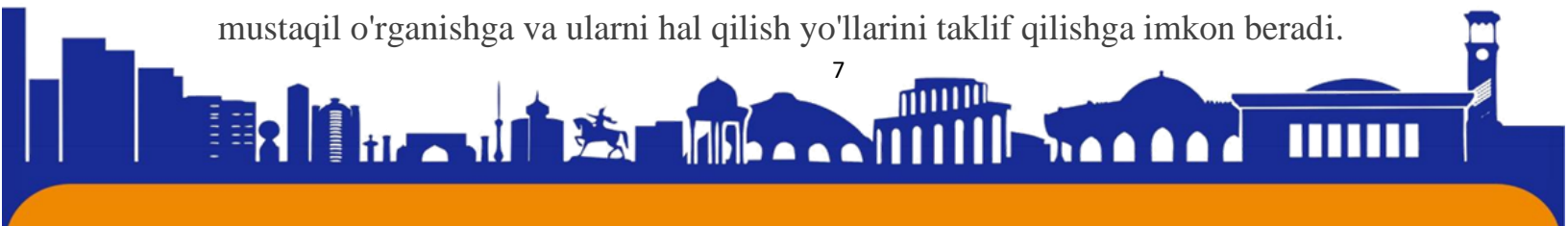
Innovatsion ta'lim jarayonida qo'llaniladigan texnologiyalar innovatsion ta'lim texnologiyalari yoki ta'lim innovatsiyalari deb nomlanadi.

Innovatsion ta'limni geografiya darslarida foydalanish samarali deb o'ylayman. Sababi bunda yangilik kiritish ya'ni ixtiro qilish metodni qo'llash, geograf olimlar tomonidan bildirilgan nazariya va ilmiy g'oyalarni o'rganish o'quvchiga qulay bo'ladi. Innovatsion ta'lim texnologiyalarining turlari quyidagilar:

Muammoli ta'lim o'quvchilarning mustaqilligini faollashtirishi kerak bo'lgan o'quv faoliyatida turli xil muammoli vaziyatlarni yaratishga asoslangan. Natijada tahliiy va ijodiy qobiliyatlar va qobiliyatlar rivojlanadi.

Ko'p darajali trening o'qituvchiga zaif o'quvchilarga yordam berishga va kuchli tomonlarga e'tibor berishga yordam beradi. Ushbu uslub ko'proq qobiliyatli o'quvchilarni ta'lim sohasida chuqurroq rivojlanish istagini vujudga keltiradi, qolgan o'quvchilar esa akademik muvaffaqiyatlarga erishadilar, bu esa o'rganish motivatsiyasini oshiradi.

Loyihalash asosida o'qitish usullari maktab o'quvchilarining ijodiy salohiyatini rivojlantiradi, ularni ongli ravishda professional va ijtimoiy taqdirni belgilashga majbur qiladi. O'qitishning tadqiqot usullari talabalarga o'zlarini qiziqtirgan muammolarni mustaqil o'rganishga va ularni hal qilish yo'llarini taklif qilishga imkon beradi.

ISSN (E): 2181-4570

Guruhli o'qitishning mohiyati yangi mavzuni o'qitishda o'quv dasturi talablaridan emas, balki talabaning imkoniyatlaridan kelib chiqadi. Guruh mashg'ulotlarida shaxsning psixologik va pedagogik diagnostikasi keng qo'llaniladi.

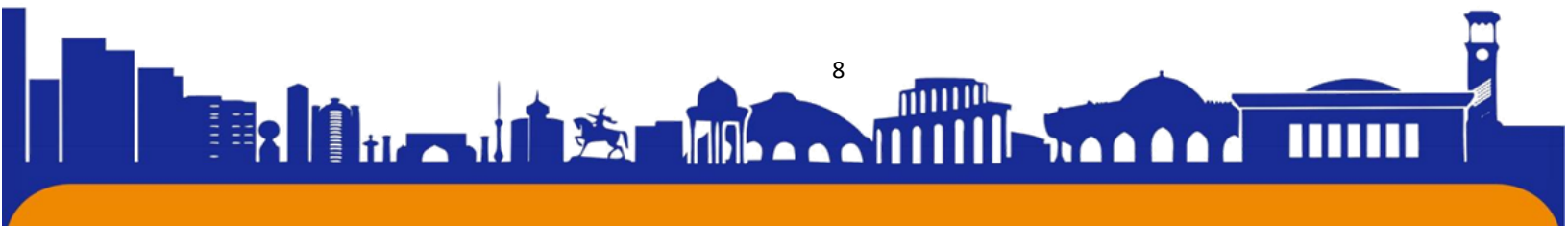
Yuqori sinflarda ma'ruza va kredit tizimidan foydalaniladi. Bu maktab o'quvchilariga universitetda o'qishga tayyorgarlik ko'rish imkoniyatini beradi. Ushbu tizimning mohiyati bitta blokda bilim berishdan iborat bo'lib, ularni boshqarish talabalarning dastlabki tayyorgarligiga qarab amalga oshiriladi.

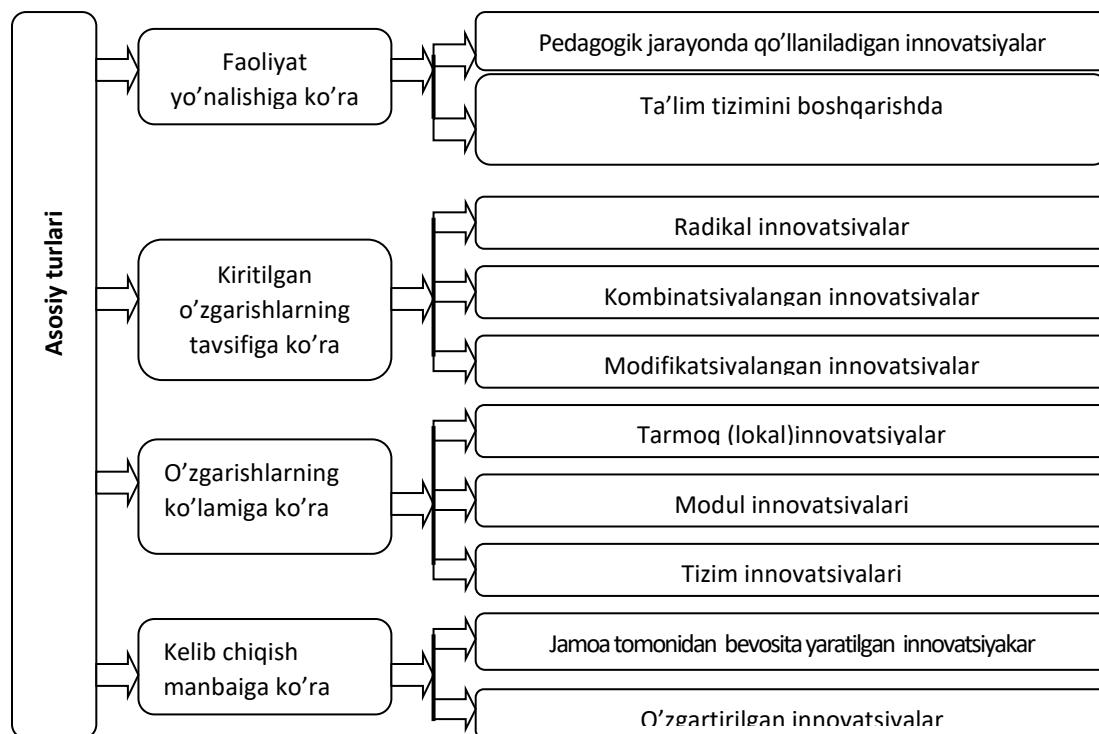
Innovatsion portfelni baholash tizimi shaxsning rivojlanish yo'nalishini aniqlash vositasi sifatida talabaning muvaffaqiyati to'g'risida shaxsiy hisobni shakllantirishga asoslangan.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bu kompyuter va Internetdan foydalanish orqali bilimlarni cheksiz boyitishdir.

Ta'lim tizimiga yangi usul va texnologiyalarni tatbiq etish umuman an'anaviy o'qitish usullarini bekor qilishni anglatmaydi. Innovatsiya butun o'quv jarayonining ajralmas qismidir

Ta'lim innovatsiyalari – ta'lim sohasi yoki o'quv jarayonida mavjud muammoni yangicha yondashuv asosida yechish maqsadida qo'llanilib, avvalgidan ancha samarali natijani kafolatlay oladigan shakl, metod va texnologiyalar.

Ta'lim innovatsiyalari "innovatsion ta'lim" deb ham nomlanadi. "Innovatsion ta'lim" tushunchasi birinchi bor 1979 yilda "Rim klubi"da qo'llanilgan. Geografiya fanidan xabarimiz borki, dastlabki shahar rimda paydo bo'lgan. Olimpiada o'yinlari ham rimda paydo bo'lganligini jismoniy tarbiya fanlaridan bilib olganmiz. Mana shunday darslarni fanlar aro integratsiyada o'tish metodlaridan foydalanish bu ham darsni tinglovchining fikrlashini yanada oshirishiga yordam beradi va o'quvchi yoki talaba birgina fan bilan cheklanib qolmaydi.

Innovatsiyalar turli ko'rinishga ega. Quyidagilar innovatsiyalarning asosiy ko'rinishlari sanaladi:

- yangi g'oyalar;
- tizim yoki faoliyat yo'nalishini o'zgartirishga qaratilgan aniq maqsadlar;
- noan'anaviy yondashuvlar;
- odatiy bo'lmagan tashabbuslar;
- ilg'or ish uslublari

Ta'lim tizimida yoki o'quv faoliyatida innovatsiyalarni qo'llashda sarflangan mablag' va kuchdan imkon qadar eng yuqori natijani olish **maqsadi** ko'zlanadi.

Innovatsiyalarning har qanday yangilikdan farqi shundaki, u boshqarish va nazorat qilishga imkon beradigan o'zgaruvchan mexanizmga ega bo'lishi zarur.

Barcha sohalarda bo'lgani kabi ta'limda ham "novatsiya", "innovatsiya" hamda ularning mohiyatini ifodalovchi faoliyat to'g'risida so'z yuritiladi.

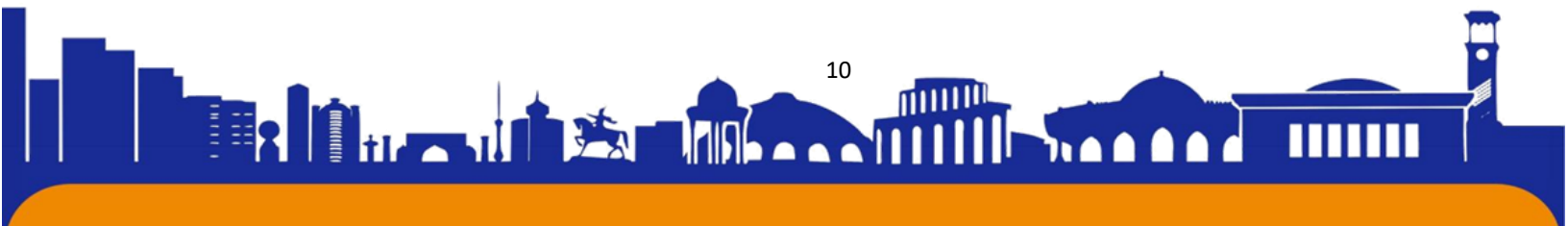
Agar faoliyat qisqa muddatli, yaxlit tizim xususiyatiga ega bo'lib, faqatgina tizimdagi ayrim elementlarni o'zgartirishga xizmat qilsa u novatsiya (**yangilanish**) deb yuritiladi. Bunga geografiya o'quv darslarida 10-sinfda o'tiladigan bashorat mavzusini misol tariqasida olsa bo'ladi. Sababi bashoratning bir nechta turlari mavjud bo'lib: ular qisqa muddatli, o'rta muddatli, uzoq muddatli va hokazolarga bo'linadi.

Bordi-yu, faoliyat ma'lum konseptual yondashuv asosida amalga oshirilib, uning natijasi muayyan tizimning rivojlanishiga yoki uni tubdan o'zgartirishga xizmat qilsa, u innovatsiya (**yangilik kiritish**) deb ataladi. Bunda esa bevosita dala amaliyoti bilan bog'liq. Chunki dala amaliyoti albatta kuzatish bilan birgalikda konseptual ya'ni muayyan tizimning rivojlanishiga xizmat qiladigan konsepsiya yoki nazariyalar yaratadi.

Ilmiy adabiyotlarda "novatsiya" (yangilanish, yangilik) hamda "innovatsiya" (yangilik kiritish) tushunchalarining bir-biridan farqlanishiga alohida e'tibor qaratiladi. Misol uchun, V.I. Zagvyazinskiyning e'tirof etishicha, "yangi", "yangilik" tushunchasi nafaqat muayyan g'oyani, balki hali amaliyotda foydalanilmagan yondashuv, metod hamda texnologiyalarni ifodalaydi. Ammo bunda jarayon elementlari yaxlit yoki alohida olingan elementlaran iborat bo'lib, o'zgarib turuvchi sharoit va vaziyatda ta'lim va tarbiya vazifalarini samarali hal etish g'oyalarini o'zida aks ettiradi.

Darhaqiqat, yangilik – vosita sanalib, u aksariyat holatlarda yangi metod, metodika, texnologiya va b. ko'rinishida namoyon bo'ladi.

Mohiyatiga ko'ra novatsiya va innovatsiya o'rtasida muayyan farqlar mavjud. Ular quyidagilardir (2-jadval):

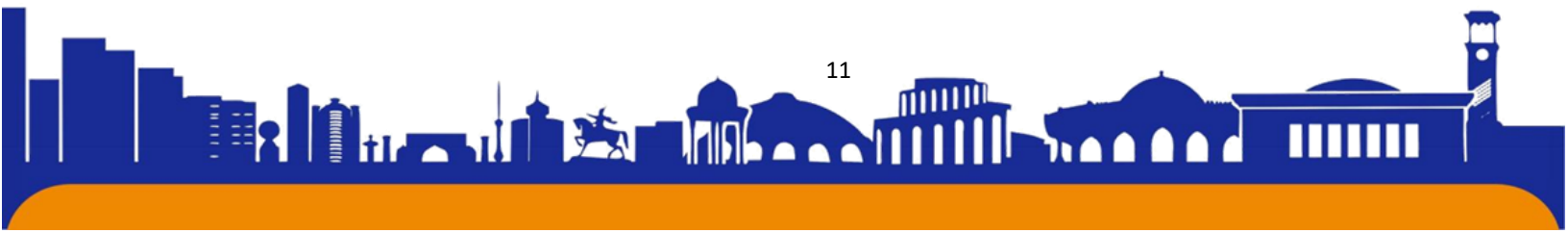

2-jadval. Novatsiya va innovasiyalar o‘rtasidagi asosiy farqlar

Asosiy farqlar	
<u>Novatsiya</u>	<u>Innovatsiya</u>
1) amaldagi nazariya doirasida qo‘llaniladi; 2) ko‘lam va vaqt bo‘yicha chegaralanadi; 3) metodlar yangilanadi; 4) natija avvalgi tizimni takomillashtiradi	1) tizimli, yaxlit va davomli bo‘ladi; 2) ma’lum amaliyotda yangi faoliyat tizimini loyihalaydi; 3) sub’yektlarning faoliyati to‘la yangilanadi; 4) yangi texnologiyalar yaratiladi; 5) faoliyatda yangi sifat natijalariga erishiladi; 6) amaliyotning o‘zi ham yangilanadi

Maktab ta’limining bugungi vazifasi, o‘qituvchilarning yangi innovatsion axborot texnologiyalari orqali dars davomida samarali foydalanib, o‘quvchilarga ma’lumotlarni aniq va tushunarli qilib yetkazib berish hisoblanadi. Shuning uchun ham dars davomida o‘qituvchi o‘quvchilarning matematika fanini tushunarli, aniq qilib o‘rganib borishi uchun ham, darslarni yangi innovatsion zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanib tashkil etish va o‘rgatish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa qilib aytganda aniq fanlarning o‘qitilish sifati va samaradorligini oshirish maqsadida pedagogik texnologiyalarni zamonaviy axborot texnologiyalari imkoniyatlari asosida 3 turdagi o‘quv mashg‘lotlariga: ya’ni ma’ruza, amaliy va laboratoriya mashg‘ulotlarining o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda keltirilganlarni kompleks holda qo‘llash tavsiya etiladi. Zamonaviy metodlar va ta’lim samaradorligini oshirishga yordam beruvchi texnologik treninglar o‘quvchilarda mantiqiy, aqliy, ijodiy, tanqidiy, mustaqil fikrlashni shakllantirish bilan birga ularning qobiliyatlarini rivojlantirish, raqobatbardosh yetuk mutaxassis bo‘lish hamda ijobiy kasbiy fazilatlarni tarbiyalashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi
2. Alimov A.A. "Совершенствование процесса подготовки будущиx преподавателей специальнкx дисциплин." Europeanresearch 8 2015.
3. Olimov Q.T., Sayidahmedova M.S., Jalolova D.F., Bozorova M.Q., Boltaeva M.L., Alimov A.A., Pedagogik texnologiyalar. O'quv qo'llanma. T.,- 2012.- 300b
4. Q.T.Olimov, L.P.Uzoqova. Maxsus fanlarni o'qitish metodikasi. Kasb – hunar kollejlari o'qituvchilari uchun metodik o'quv qo'llanma Toshkent: Fan, 2004.- 119b
5. Internet ma'lumotlari.

